



MEĐUNARODNA IZBORNA POSMATRAČKA MISIJA Bosna i Hercegovina – Opći izbori, 1.oktobar 2006. godine

IZJAVA O PRELIMINARNIM NALAZIMA I ZAKLJUČCIMA

Sarajevo, 2. oktobar 2006. – Međunarodna izborna posmatračka misija (IEOM) za opće izbore u Bosni i Hercegovini (BiH) je udruženi poduhvat OSCE-a, koji uključuje OSCE Ured za demokratske institucije i ljudska prava (OSCE/ODIHR), i Parlamentarnu skupštinu OSCE-a (OSCE PA), te Parlamentarnu skupštinu Vijeća Evrope (PACE).

Ova izjava o preliminarnim nalazima i zaključcima napravljena je prije završetka izbornog procesa, uključujući tabeliranje i objavljivanje finalnih rezultata, isteka zakonskih rokova za razmatranje mogućih prigovora i žalbi i postavljanje izabраних zvaničnika na njihove pozicije. Zaključna procjena cjelokupnih izbora zavisiti će, djelomično, od provođenja ovih posljednjih faza procesa.

IEOM će komentirati kantonalne izbore u Federaciji BiH (FBiH) samo u onoj mjeri u kojoj oni utiču na predsjedničke i parlamentarne izbore.

PRELIMINARNI ZAKLJUČCI

Opći izbori u BiH koji su se održali 1. oktobra 2006. godine prvi su izbori od Dejtonskog sporazuma koji su u potpunosti vođeni od strane bh vlasti i predstavljaju napredak u smislu jačanja demokratije i vladavine prava. Način na koji su provedeni ovi izbori općenito je u skladu sa međunarodnim standardima za demokratske izbore.

Nažalost, zbog ustavnih ograničenja za kandidaturu po osnovu etničke pripadnosti, ovi izbori su ponovo prekršili Protokol br. 12 Evropske konvencije o ljudskim pravima (ECHR) i preuzete obaveze prema Vijeću Evrope, kao i odredbe člana 7.3. Kopenhaskog dokumenta OSCE-a iz 1990. godine.

U transparentom procesu, Centralna izborna komisija (CIK/CEC) je registrovala gotovo sve kandidatske liste koje su joj dostavljene. Ukupno 56 političkih subjekata, uključujući političke stranke, koalicije, nezavisne kandidate i liste nezavisnih kandidata, koje predstavljaju jedan širok politički spektar, natjecalo se tokom ovih izbora pruživši biračima veoma širok izbor.

Birači su imali priliku čuti veoma širok raspon različitih gledišta, naročito putem televizijskih debata, dodjelom besplatnog medijskog prostora, te putem štampanih medija. Mediji su ispunili svoje zakonske obaveze u pogledu dodjeljivanja besplatnog medijskog prostora izbornim kandidatima. Međutim, restriktivno tumačenje zakonskih odredbi od strane emitera djelomično je ograničilo emitiranje kampanja u vijestima, jer su emiteri nevoljko pružali više informacija o izbornim aktivnostima u svojim udarnim vijestima.

Izborna kampanja je, generalno, protekla u miru, ali je bila obilježena oštrom nacionalističkom retorikom i povremenim provokativnim izjavama nekih ključnih izbornih kandidata. Posljednji dani kampanje su protekli u miru, sa izuzetkom rastućih tenzija između hrvatskih stranaka u Mostaru.

Uz izuzetak ranije pomenutih ustavnih ograničenja, izborni propisi pružaju čvrstu osnovu za provedbu demokratskih izbora. Prijelaz iz aktivnog u pasivni sistem registracije birača proveden je, općenito, bez teškoća i čini se da je dobro prihvaćen.

Zakonski uslovi u vezi ravnopravne zastupljenosti spolova na kandidatskim listama su zadovoljeni, a od ukupnog broja kandidata na izborima 37% kandidata su bile žene. Uloga žena za vrijeme kampanje je, međutim, bila ograničena. U CEC-u, od sedam članova komisije samo jedan član je bila žena, a 30% predsjedavajućih općinskih izbornih komisija su bile žene.

Centralna izborna komisija je izvršila svoje dužnosti na transparentan i efikasan način. Politički subjekti su izrazili svoje povjerenje u profesionalan rad Centralne izborne komisije i općinskih izbornih komisija (OIK/MEC), premda su neki izrazili svoju rezerviranost kada je u pitanju proces imenovanja biračkih odbora. Ove pritužbe do danas nisu potkrijepljene nikakvim dokazima.

Nekih 94% izvještaja IEOM-a ocjenjuju glasanje kao „dobro“ ili „vrlo dobro“, sa 9% slučajeva prezatranosti i 33% grupnog glasanja. Zabilježeni su neki primjeri proceduralnih nepravilnosti. Tokom prebrojavanja, međutim, 26% posmatrača je ocijenilo ovaj proces „lošim“ ili „veoma lošim“, a proceduralne nepravilnosti su često uočavane. Potrebno je poduzeti odgovarajuće mjere u cilju ispravljanja ovih nepravilnosti, iako one ne predstavljaju ozbiljnije kršenje Kopenhaškog dokumenta iz 1990. godine.

Proces izbora bi se mogao značajno unaprijediti sveobuhvatnijom obukom članova biračkih odbora. Međutim, opći utisak je da postoji veoma pozitivno okruženje i da je bilo dosta primjera gdje su članovi biračkih odbora uložili znatne napore da bi biračima omogućili ostvarivanje njihovih demokratskih prava.

PRELIMINARNI NALAZI

Osnovne informacije

4. maja 2006. godine Centralna izborna komisija BiH je zakazala opće izbore za 1. oktobar 2006. godine. Ovo obavještenje je dato u zakonski propisanom roku, odnosno šest mjeseci prije okončanja prethodnih mandata.

Ovi opći izbori su prvi izbori nakon ratnog perioda 1992. do 1995. god., koje su u potpunosti vodile bh vlasti. Izbori su održani u okviru revidiranog zakonskog okvira. Posljednji set izmjena i dopuna Izbornog zakona usvojen je u aprilu 2006. god. Ukupno 7.245 kandidata iz 36 stranaka i 8 koalicija, te 12 nezavisnih kandidata kandidovali su se na izborima na svim nivoima.¹

Politička scena u BiH i dalje je veoma podjeljena po etničkim linijama, gdje druga pitanja imaju manje značajnu ulogu. Ključne borbe su se odigravale, uglavnom, između političkih stranaka koje su se natjecale jedna protiv druge u svojim etničkim zajednicama. Tako su se

¹ Svi podaci su preuzeti od Centralne izborne komisije BiH

Savez nezavisnih socijaldemokrata (SNSD), Srpska demokratska stranka (SDS), Partija demokratskog progresa (PDP), i druge srpske stranke natjecale za srpske glasove, dok su se Stranka demokratske akcije (SDA) i Stranka ZA BiH (SBiH) natjecale za bošnjačke glasove. Na hrvatskoj strani, prisutna je podjeljenost koja je uzrokovana nedavnim otcjepljenjem nove Hrvatske demokratske unije 1990 (HDZ 1990) od Hrvatske demokratske zajednice BiH (HDZ BiH). Nasuprot tome, neke stranke, uključujući i Socijaldemokratsku partiju (SDP), pokušale su predstaviti jedan više multietnički orijentiran profil.

Izborni sistem i pravni okvir

Državu Bosnu i Hercegovinu čine dva entiteta: Federacija Bosne i Hercegovine (FBiH) i Republika Srpska (RS). Pored toga, postoji i jedan autonomni distrikt (Brčko). Zakonodavna vlast na državnom nivou povjerena je dvodomnoj Parlamentarnoj skupštini, koju čine Predstavnički dom, čiji članovi se biraju direktno, i Dom Naroda, čiji članovi se biraju indirektno.

Svi birači u BiH imaju pravo birati 42 poslanika za Predstavnički dom BiH. Pored toga, isti birači biraju tročlano državno Predsjedništvo. Ova institucija zajednički provodi izvršnu vlast na državnom nivou.²

Na entitetskom nivou, birači u FBiH biraju 98 poslanika za Predstavnički dom Federacije BiH i deset kantonalnih skupština. U Republici Srpskoj, glasači biraju 83 poslanika za Narodnu skupštinu RS-a, te predsjednika i dva dopredsjednika.³ IEOM je dala komentare samo u vezi kantonalnih izbora u Federaciji BiH (FBiH) i to samo u onoj mjeri u kojoj oni utiču na predsjedničke i parlamentarne izbore.

Izborni okvir u BiH je i dalje veoma složen i odražava jedinstvene ustavne aranžmane ove zemlje.⁴ Izborni zakon BiH iz 2001. godine, koji predstavlja osnovu zakonodavnog okvira, u aprilu 2006. pretrpio je određene izmjene. Amandmanima su uvedene značajne izmjene, uključujući i novi sistem pasivne registracije birača, te ukidanje Vijeća za izborne prigovore i žalbe. Izborni zakon je, nadalje, dopunjen detaljnim propisima Centralne izborne komisije i drugim relevantnim zakonskim odredbama. Izborni zakon, općenito predstavlja veoma dobru osnovu za proces demokratskih izbora, izuzev u dijelu koji se odnosi na ranije pomenuta ustavna ograničenja.

Kao što je ranije naglašeno u izvještajima OSCE/ODIHR-a⁵ i mišljenima Venecijanske komisije⁶, pravni okvir i dalje sužava ograničenja koja se odnose na etničku pripadnost na uštrb mogućnosti kandidata da se kandiduje na neko od izbornih mjesta. Građani koji se ne identifikuju sa jedim od tri „konstitutivna naroda“, odnosno Bošnjacima, Hrvatima i Srbima, nemaju se pravo kandidovati za predsjedništvo BiH i RS-a. Također, birači koji su registrovani u Federaciji BiH mogu ograničiti svoje glasove za predsjedničkog kandidata

² U RS-u je izabran jedan član iz reda srpskog naroda, a u Federaciji BiH, po jedan član iz reda Hrvata i Bošnjaka.

³ Birači u Brčkom mogu birati da glasaju kao birači Federacije BiH ili RS-a.

⁴ Ustav BiH je zapravo dodatak Općem okvirnom sporazumu za mir iz 1995. godine (Dejtonski sporazum), koji međunarodnoj zajednici, a posebno Visokom predstavniku, povjerava veoma široke ovlasti. Međutim, sadašnji Visoki predstavnik nije koristio svoje prerogative kako bi nametao odluke ili razrješavao dužnosti određene službenike u skladu sa ovlastima iz Bona.

⁵ OSCE/ODIHR EOM Finalni izvještaj o Općim izborima u Bosni i Hercegovini, 5. oktobra 2002. godine. Na primjer, http://www.osce.org/documents/odhr/2003/01/1188_en.pdf.

⁶ Vidi mišljenje o ustavnoj situaciji u BiH i ovlasti Visokog predstavnika od 11. marta 2005. godine. (CDL-AD (2005)004.

samo na Bošnjake ili Hrvate, a Srbi mogu glasati samo za srpskog člana predsjedništva. Ovakve mjere su veoma diskriminatorne i suprotne obavezama iz Kopenhagena i Protokola br. 12 Evropske konvencije o ljudskim pravima. One, također, krše obaveze preuzete prema Vijeću Evrope.⁷

Administracija izbora

Opći izbori 1. oktobra provedeni su na tri nivoa, odnosno na nivou Centralne izborne komisije (CIK/CEC), 142 općinske izborne komisije (OIK/MEC) i 4.299 biračkih odbora (BO/PSC) sa preko 15000 članova. Centralnu izbornu komisiju i općinske izborne komisije biraju parlament, odnosno općinski organi vlasti na mandat od pet godina. Nadalje, općinske izborne komisije za svake izbore biraju biračke odbore. Sedmočlana Centralna izborna komisija odražava etnički balans, a predsjedavajući se bira iz reda članova komisije i rotira se svakih 15 mjeseci. Do prošle godine, Centralna izborna komisija je imala i tri međunarodna člana. Ova mjesta su sada popunjena sa po jednim članom iz svakog od tri „konstitutivna naroda“. Zahvaljujući tome, ovi izbori će biti prvi izbori koje će provoditi isključivo bh vlasti.

Centralna izborna komisija je vrlo efikasno elaborirala različite propise i podzakonske akte koji su bili neophodni za jedinstvenu i pravovremenu implementaciju zakonskih odredbi. Sve važnije odluke su uglavnom donesene koncenzusom. Centralna izborna komisija je, također, uživala veliko povjerenje političkih stranaka.

Općinske izborne komisije su veoma dobro organizovane, imaju neophodno iskustvo i spremne su za izbore. Većina općinskih izbornih komisija je detaljno i odgovorno ispunila svoje obaveze u smislu obučavanja biračkih odbora u svojim općinama. Ipak, uslijed nedostatka finansijskih sredstava Centralna izborna komisija nije uspjela pripremiti ni priručnik niti druge materijale koji su neophodni za jedinstveno provođenje aktivnosti na dan izbora. Posljedica toga su nesistematični programi obuke za biračke odbore. Dodatnu poteškoću kod provođenja izbora predstavlja i nepostojanje službeno odobrene verzije Izbornog zakona.

U skladu sa zakonskim odredbama, Centralna izborna komisija je razradila sistem žrijebanja za imenovanje biračkih odbora, koji je proširen u skladu sa ranijim uslovima o multietničkom sastavu. Međutim, tehnička greška koja se potkrala prilikom prvog žrijebanja dovela je do prekomjerne zastupljenosti određenih političkih subjekata. Komisija je naložila provođenje drugog žrijeba, nakon čega su uspješno formirani birački odbori i u skladu sa zakonski propisanim rokovima. Neke općinske izborne komisije su izrazile zabrinutost zbog činjenice da veliki broj biračkih odbora nema ranijeg iskustva u ovim poslovima i da bi se to moglo odraziti na njihov radni učinak na dan izbora.

Neke manje stranke nisu nominirale dovoljan broj članova za popunjavanje svih upražnjenih mjesta u biračkim odborima. Shodno tome, općinske izborne komisije u kojima je to bio slučaj, bile su dužne popuniti upražnjena mjesta onim biračima koji su imali ranijih iskustava sa radom na izborima i koji žive u datoj općini. Takva imenovanja, kao i neke nominacije za predsjedničke funkcije, postale su predmetom pritužbe koje su upućene općinskim izbornim komisijama. Sve pomenute pritužbe su, međutim, riješene bez puno kontroverzi. Mnoge stranke su izrazile svoju zabrinutost u vezi ovog procesa, neki su čak tvrdili da su neke druge stranke mijenjale mjesta biračkih odbora kako bi pridobili određene komisije na svoju stranu. Takve pritužbe se, međutim, ne mogu dokazati.

⁷ Vidi mišljenje o pristupanju 234 (2002) i Rezoluciju 1513 (2006.)

Posebne kategorije birača (glasanje u odsustvu, glasanje preko mobilnih timova, nepotvrđeni glasački listići, glasanje u inostranstvu), zahtijevale su organizaciju specijaliziranih biračkih mjesta i posebno prebrojavanje u Glavnom centru za prebrojavanje u Sarajevu. Premda je Centralna izborna komisija brižno regulisala njegov rad kako bi osigurala transparentne i odgovorne procedure prebrojavanja, rad Glavnog centra za prebrojavanje još uvijek nije upotpunjen i može potrajati nešto duže od sedam dana, što će dovesti do odlaganja objavljivanja konačnih rezultata izbora. Posljedica ovoga mogu biti razlike koje će se pojaviti između preliminarnih i konačnih raspodjela mjesta, što svakako može uticati na povjerenje javnosti.

Registracija birača

Općenito gladajući, prelazak sa aktivnog na pasivni sistem registracije birača je protekao u miru i čini se da je veoma dobro prihvaćen. Centralni registar birača (CRB/CVR) iz kojeg su uzeti podaci za glasačke liste, zatvoren je 17. augusta. Od 15. septembra ukupan broj birača povećao se za preko 400,000 birača, do ukupnog broja od 2,755,207, dok se broj birača u odsustvu smanjio gotovo pet puta.

Po službenim procjenama, jedan manji broj birača nije uvršten u CVR zbog toga što nisu registrovani u CIPS-ovoj bazi podataka na kojoj se CVR, zapravo, temelji. Da bi obuhvatila i ove birače, Centralna izborna komisija je odlučila uključiti sve birače koji su podnijeli zahtjeve kod CIPS-a u periodu između 17. augusta i 15. septembra kao dodatak CVR izvadcima koji predstavljaju biračke liste. Ove liste su dostavljene biračkim odborima dva dana prije izbora.

Biračima koji su podnijeli zahtjev za registraciju nakon 15. septembra dozvoljeno je da glasaju putem nepotvrđenih glasačkih listića, na osnovu njihovih privremenih ličnih karata koje su izdali relevantni CIPS-ovi uredi.

Raseljena lica (RL/DP) morala su odlučiti do 18. jula da li svoje pravo glasanja žele ostvariti u svojim prijeratnim (1991) općinama ili u mjestima gdje trenutno imaju prebivalište. Licima koja su izgubila svoj status raseljenih lica u periodu od ovog dana i dana zatvaranja CVR-a, odnosno 17. augusta, odlukom Centralne izborne komisije dozvoljeno je da zadrže svoje specijalno pravo u svrhu ovih izbora. Ova odluka se pokazala veoma dobrom jer je precipirana kao veoma inkluzivna, a donesena je nakon detaljnog ispitivanja i u skladu sa propisima CEC-a. Ova odluka je omogućila glasanje za nekih 4,000 birača.

Ovjera kandidata

Proces ovjere je završen u zakonski propisanom roku. Nakon okončanja procesa razmatranja pritužbi, izvršena je ovjera ukupno 56 političkih subjekata koji su se kandidovali na svim nivoima. Među njima, ukupno 36 stranaka, 8 koalicija i 12 nezavisnih kandidata natjecali su se na državnom i entitetskom nivou.⁸ Ukupno 7,245 kandidata se uspješno registrovalo na 773 zasebne liste za sve izborne pozicije, odnosno 527 kandidatskih listi, ne uzimajući u obzir kantonalne izbore. Redoslijed na glasačkim listićima je utvrđen žrijebanjem i do sada nije bilo pritužbi u tom pogledu.

⁸ Podaci preuzeti od CEC-a.

Predizborno okruženje

Premda su predizborne kampanje počele nekoliko mjeseci prije izbora, naglo su se pojačale nakon objavljivanja službenog početka zagovaranja 1. septembra. Intenzitet predizbornih aktivnosti je varirao širom zemlje. Predizborne aktivnosti su obuhvatale okupljanja, manje javne sastanke, promoviranje kampanje po sistemu „od vrata do vrata“, postere i značajno korištenje medija. Primjećena je nekolicina predizbornih postera izloženih na javnim zgradama.

Nemogućnost usvajanja ustavnih promjena u aprilu 2006. godine uticala je na poziciju stranaka tokom izbora, a neke domaće političke snage su to koristile i tokom svojih predizbornih kampanja. Dok su neke stranke nastojale istaći profil ekonomskih pitanja, obrazovanja i socijalnog osiguranja, ključna pitanja ustavne strukture su ipak prevagnula, te je najveći dio kampanja bio obojen nacionalističkom retorikom. Ključni bošnjački političari su zagovarali daljnju integraciju BiH kao jedne jedinstvene države bez entiteta. Neki srpski političari su ponovo potezali pitanje referenduma za nezavisnost RS-a. Ponekad su se povlačile paralele između statusa RS i tekućih pregovora o Kosovu. 18. septembra Visoki predstavnik je javno opomenuo gospodina Dodika, predsjedavajućeg SNSD-a, da će morati poduzeti odgovarajuće korake protiv njega ukoliko nastavi koristiti jezik kojim potiče na odvajanje. Pored toga, neki hrvatski političari su i dalje zagovarali ideju o mogućnosti kreiranja trećeg, hrvatskog entiteta.

Odluka SDP-a da u Federaciji kandiduje samo Hrvata za državno predsjedništvo pokazala se veoma kontroverznom. Hrvatske stranke su se pobunile, navodeći kako bazna podrška SDP-u uglavnom dolazi od bošnjačkih birača, da bi hrvatski predstavnik mogao biti izabran uglavnom od strane Bošnjaka.

Nekoliko primjera provokativnih poruka usmjerenih protiv drugih etničkih grupa zabilježeno je na stranačkim okupljanjima SDA i SDP-a u Brčkom i Demokratskog pokreta Srpske na Palama. Na predizborno atmosferu znatno je uticao nastavak rasprave o ratnim zločinima u periodu 1992. do 1995. godine.

Po mišljenju mnogih, potpisivanje sporazuma o posebnoj saradnji između RS-a i Srbije u Banjoj Luci samo pet dana prije izbora predstavlja tek isprazno politiziranje sa ciljem osvajanja glasova birača, ali je ipak rezultiralo komentarima, kako u zemlji tako i u inostranstvu, koji ukazuju da bi takav sporazum potencijalno mogao uticati na destabilizaciju BiH, a samim tim i regiona.

Sedmicu prije izbora, pet kandidata za državno Predsjedništvo objavili su da se povlače iz izborne trke. Ova odluka nije imala pravnih posljedica, te su oni službeno ipak zadržali svoj status kandidata.

Političke stranke su imale nekoliko pritužbi kada su u pitanju kampanje. Općenito, nijedna stranka nije imala problema kod realiziranja svojih kampanja. Primjećeni su brojni primjeri pocijepanih ili išaranih postera. Neke od suprotstavljenih stranaka su općenito ukazivale na zloupotrebu administrativnih resursa.

Političke stranke su iskazale zabrinutost u pogledu medijske pokrivenosti, premda se ni jedna stranka nije požalila da nije ostvarila svoje, zakonski propisano pravo na besplatan medijski prostor. Većina stranaka je iskazala povjerenje u rad Centralne izborne komisije, premda su se mnogi pribojavali da bi određeni birački odbori mogli biti pristrasni, posebno u ruralnim

područjima. Vrlo često su naglašavali da je novi pasivni sistem registracije birača unaprijedio kvalitet biračkih listi.

Učešće žena i nacionalnih manjina

Premda su usvajanjem Zakona o jednakosti spolova 2003. godine učinjeni pomaci u smislu pravnog i institucionalnog okvira, žene u BiH i dalje nisu adekvatno zastupljene u političkom i javnom životu, a implementacija ovog zakona je za sada ograničena. Izborni zakon ne sadrži odredbe koje regulišu spolnu zastupljenost kada je u pitanju provođenje izbora. Kada su početkom 2006. godine napravljene izmjene Izbornog zakona, intenzivno lobiranje Državne agencije za jednakopravnost spolova za integriranje ovih odredbi nije urodilo plodom. Ipak, žene su uključene u gotovo sve nivoe izborne administracije. Od sedam članova Centralne izborne komisije, jedna je žena, dok 30% predsjedavajućih općinskih izbornih komisija čine žene. Nekih 30 općinskih izbornih komisija su po sastavu bile isključivo muške, dok su zabilježene samo dvije koje su po sastavu bile isključivo ženske.

Zakonske odredbe koje regulišu spolnu zastupljenost na kandidatskim listama su ispoštovane, te žene predstavljaju 37% svih kandidata u izornoj utrci. Izborni zakon insistira da svaka kandidatska lista obuhvata najmanje jednu trećinu manje zastupljenog spola, jednako raspoređenih na samoj listi. 67 žena i 460 muškaraca našlo se na vrhovima kandidatskih listi. Učešće ženskih kandidata u izbornim kampanjama je bilo veoma ograničeno.

U BiH postoji 17 pravno priznatih nacionalnih manjina, ali je većina njih veoma mala. Romi predstavljaju brojčano najznačajniju manjinsku populaciju. Obzirom da od 1991. godine nije rađen novi popis i imajući u vidu raseljavanje uslijed rata, još uvijek nije definirana jasna slika o veličini romske populacije. Procjene se kreću od 30,000 do 100,000. Tokom izbora, nijedna politička stranka se nije posebno zalagala za interese nacionalnih manjina u zemlji, premda je barem jedna stranka na svojoj listi kandidata uključila predstavnika romske zajednice.

Mediji

U BiH vlada pluralističko medijsko okruženje koje obuhvata i privatne i javne emitere i širok spektar štampanih medija. Ispunjavanje zakonske odredbe koja javnim emiterima nalaže osiguravanje slobodnog medijskog prostora i emitiranje redovnih televizijskih debata omogućilo je kandidatima da prenesu svoje poruke biračkom tijelu. Birači su, općenito, bili izloženi širokom spektru različitih stajališta, što im je dalo priliku da na osnovu velikog broja informacija odluče za koga glasati. Međutim, kampanja u medijima se svodila na retoričke rasprave između stranaka umjesto da se fokusirala na neka suštinska pitanja.

Izvještavanje o kampanjama u vijestima bilo je veoma ograničeno uslijed rigoroznog tumačenja zakonskih odredbi. Ovo je moglo rezultirati medijskom zabunom u pogledu definicije informiranja javnosti o kandidatima i promoviranja kandidata. Po mišljenju emitera, ako bi se jednom kandidatu dala prilika da se njegov razgovor emitira tokom dnevnih vijesti, onda bi se isti uslovi morali omogućiti svim drugim kandidatima, da bi se ispoštovala odredba jednakih uslova. Zbog toga su emiteri u svojim vijestima nerado nudili živopisnije informacije o predizbornim kampanjama.

Većina posmatranih medija iskazala je veoma ograničeno interesovanje za izborne kampanje.⁹ Umjesto toga, oni su značajan dio svojih udarnih vijesti posvetili aktivnostima organa vlasti,

⁹ Televizija: Javni emiteri BHT, FTV i RTRS, privatni emiteri OBN, Pink TV BiH i Mreza Plus. Novine: Dnevni Avaz, Oslobođenje, Nezavisne novine, Dnevni list i Glas Srpske.

izvan konteksta izbornih kampanja. Rezultati medijskog praćenja ukazuju da je četiri sedmice prije izbora, državni javni emiter BHT posvetio 25% svojih političkih emisija i udarnih vijesti aktivnostima Vijeća ministara, o kojima je izvještavano isključivo u pozitivnom ili neutralnom tonu. Entitetske vlade su sljedeće na listi najbolje medijski pokrivenih institucija (16% FBiH, odnosno 21% RS), koje su također bile ili pozitivne ili neutralne. Što se tiče političkih stanaka i koalicija, najveća medijska pokrivenost je data SNSD-u sa 7%, odnosno SDA-u sa 5% medijskog prostora. Premda je 64% medijske pokrivenosti SDA aktivnosti bila pozitivna, odnosno 36% neutralna, samo 20% SNSD aktivnosti je u medijima ocijenjeno pozitivnim, u odnosu na 37% negativnih.

Primjećene su neke jasne razlike u medijskoj pokrivenosti između entitetskih javnih emitera, čija se pokrivenost političkih subjekata bazirala na etničkim podjelama. Javni emiter RS, RTRS favorizirao je obavezne političke teme u RS-u, a 62% svojih političkih emisija i udarnih vijesti fokusirao je na aktivnosti Vlade RS-a (44%), predsjednika RS-a (10%) i SNSD-a (8%). Informacije su uglavnom bile prezentirane u pozitivnom ili neutralnom tonu. Nasuprot njima, javni emiter FBiH, FTV favorizirao je SDA, posvetivši mu 15% svog medijskog prostora (u pozitivnom ili neutralnom tonu). Udarne političke vijesti i izborna hronika primarno se fokusirala na aktivnosti Vlade FBiH (28%), o kojima je izvještavano u pozitivnom ili neutralnom tonu.

Privatni emiteri su također iskazali slabu zainteresovanost za izborne kampanje tokom svojih udarnih informativnih vijesti. TV Pink je posvetila 30% svog političkog programa i programa posvećenog izborima aktivnostima Vlade RS (uglavnom u pozitivnom ili neutralnom tonu). Drugi najzastupljeni politički subjekt je bio SNSD (25%, uglavnom pozitivne pokrivenosti). Nasuprot njima, Mreža Plus, privatna mreža dodijelila je najveći dio svog političkog programa i udarnih vijesti aktivnostima Vijeća ministara BiH, Vladi Federacije BiH i SDA, o kojima je izvještavala uglavnom u pozitivnom ili neutralnom tonu. Za razliku od njih, SNSD je imao uglavnom negativnu ili neutralnu medijsku pokrivenost. Treći privatni emiter OBN je slabije izvještavao o aktivnostima organa vlasti, te je najveći dio svog prostora posvetio izbornim i političkim aktivnostima NSRzB.

Štampani mediji su osigurali veoma bogatu pokrivenost aktivnosti izbornih kampanja i različitih gledišta, ali su postojano podržavali određene političke stranke i koalicije. Zahvaljujući ovakvoj situaciji, birači su mogli formirati objektivno mišljenje o kampanjama samo ako su čitali različite publikacije.

Medijska pokrivenost regionalnih medija u udarnim terminima također je bila podijeljena po etničkim linijama. U Tuzli, na primjer, lokalni emiter TV Tuzla jasno je podržavao SDP, posvetivši mu 26% medijskog prostora ispunjenog prekomjerno pozitivnim ili neutralnim informacijama. HTV Mostar, sa sjedištem u Mostaru, je bio blago naklonjen HDZ-u. Treći posmatrani regionalni emiter, ATV (sa sjedištem u Banjoj Luci) najveći dio svog informativnog programa posvetio je aktivnostima Vlade RS-a.

Prigovori i žalbe

Prije formiranja izborne posmatračke misije i tokom ovjere kandidata, SBiH je nominovala Bošnjaka kao kandidata iz Republike Srpske (RS) za Predsjedništvo BiH. Centralna izborna komisija je odbila ovu prijavu iz gore navedenih razloga, koji ograničavaju kandidaturu na osnovu etničke pripadnosti. Ovu odluku je podržalo i Apelaciono odjeljenje Suda BiH, ali je uložena žalba kod Ustavnog suda, kao konačnoj apelacionoj instanci. SBiH je javno objavila svoju namjeru da podnese žalbu na ovu odluku Evropskom sudu za ljudska prava.

Tokom procesa izbora, podneseno je nekoliko formalnih pritužbi općinskim izbornim komisijama. U većini slučajeva, izborni sporovi su riješeni neformalno, između političkih subjekata, bez ulaganja formalnih pritužbi. Centralna izborna komisija je razmotrila 20 žalbi na odluke općinskih izbornih komisija, koje su se uglavnom odnosile na formiranje biračkih odbora i njihovo imenovanje, a većina ih je odbačena. Tri pritužbe podnesene Centralnoj izbornoj komisiji tiču se navodne upotrebe provokativnog jezika tokom kampanje. Premda su sve ove pritužbe formalno odbačene, Centralna izborna komisija je pokrenula postupak po službenoj dužnosti u jednom od tih slučajeva. Ustanovljeno je da bi pjesma koja je korištena tokom kampanje Srpske radikalne stranke (SRS), „Dr. Vojislav Šešelj“ mogla izazvati nasilje ili mržnju zbog određenih nacionalističkih slogana koje se u njoj pominju. Komisija je ovu stranku kaznila maksimalnom, zakonom predviđenom novčanom kaznom.

Uložen je i prigovor Centralnoj izbornoj komisiji zbog navodne zloupotrebe javnih resursa tokom kampanje od strane jednog kandidata. Postoji zabrinutost da je ovaj prigovor odbačen na osnovu pisma koje je potpisao predsjedavajući CEC-a, bez prethodnog razmatranja prigovora na sjednici CEC-a i bez kolegijalne odluke po ovom pitanju.

Na tri odluke CEC-a¹⁰ uložene su žalbe, koje su naknadno podržane od strane Apelacionog odjeljenja Suda BiH. Sud je presudio po žalbama sa malim zakašnjenjem uslijed zakonskih obaveza, ali nije dao obrazloženje za to kašnjenje.

Regulatorna agencija za komunikacije (CRA), čiji je zadatak da prati kršenje odredbi o emitiranju tokom izbora primila je 10 pritužbi na ponašanje medija. U ovim pritužbama se uglavnom govori o navodnom nepravednom tretmanu političkih subjekata. Međutim, CRA je odlučila da se ovim pritužbama pozabavi nakon izbora. Ranija odluka CRA bi možda pojasnila određene elemente odredbe koja regulište „jednak tretman“, pitanje koje emiteri navode kao razlog za nepokrivanje određenih vrsta izbornih aktivnosti.

Prema postojećem zakonu, ne postoji definirano pravilo o održavanju javnih rasprava po ovim prigovorima i rješavanju po žalbama. Premda organi zaduženi za presuđivanje u ovim stvarima mogu, po svojoj procjeni, organizirati javne rasprave, to se u praksi ipak ne dešava.

Domaći posmatrači

Domaći posmatrači su dosta podijeljeni, a opseg i metodologije grupa posmatrača u mnogome se razlikuju. 29 domaćih nevladinih organizacija (NVO) akreditirano je za posmatranje izbora, sa ukupno 4,136 domaćih posmatrača koje ne nominiraju političke stranke. Mreža nevladinih organizacija OKO koordinirala je aktivnosti sedam domaćih NVO-a koji su vršili posmatračke aktivnosti širom zemlje. Osim toga, kod općinskih izbornih komisija registrovano je oko 30,000 posmatrača ispred političkih stranaka za dan izbora.

Dan izbora

Na dan izbora, prema službenom izvještaju Centralne izborne komisije odziv glasača je bio 54.48%.

Po mišljenju posmatrača IEOM-a, u 92% slučajeva otvaranje biračkih mjesta je ocijenjeno kao „dobro“ ili „veoma dobro“. Sva biračka mjesta su otvorena u roku od 30 minuta od zakonski propisanog roka. Međutim, u 6% slučajeva, kratkoročni posmatrači su primijetili da

¹⁰ Jedna žalba je osporavala odijanje zahtjeva za formiranjem biračkog odbora, a druge dvije žalbe se dovodile u pitanje odbijanje nominiranih kandidata za birački odbor po osnovu propuštenih rokova.

prisutni nisu imali jasnu sliku o pripremama za otvaranje, što je moglo uticati na njihovu sveukupnu ocjenu.

Glasanje na dan izbora je proteklo u miru, premda su posmatrači na mnogim mjestima uočili pretrpanost (9%) i grupno glasanje (33%). U 3% biračkih mjesta, glasačke kutije nisu bile adekvatno zapečaćene. Kratkoročni posmatrači su primijetili neke proceduralne probleme kao što su birači koji nisu adekvatno informirani o tome kako da ispune glasačke listiće (30%), te birači koji ne popunjavaju svoje glasačke listiće u tajnosti (19%) i neuspoređivanje potpisa sa potpisom na ličnoj karti (24%).

Sa pozitivne strane, kratkoročni posmatrači nisu primijetili slučajeve višestrukog glasanja ili tzv. „carousel voting“ (iznošenje glasačkih listića izvan biračkog mjesta). Međutim, na 55% biračkih mjesta birači su se vraćali zbog toga što nisu bili na biračkim spiskovima gdje su registrovani (19%) ili zato što su se obratili pogrešnom biračkom mjestu (20%). Birački odbori su genralno bili veoma korisni u ovakvim situacijama i pomagali su biračima da pronađu svoja biračka mjesta. Prema mišljenju kratkoročnih posmatrača sveukupni proces glasanja je ocijenjen kao „dobar“ ili „veoma dobar“ u 94% slučajeva. Međutim, primjećeni su slučajevi u kojima su članovi biračkih odbora ili stranački posmatrači pokušavali uticati na izbor birača.

Situacija je bila nešto lošija tokom prebrojavanja, te je razumijevanje procedura od strane biračkih odbora ocijenjeno kao „loše“ ili „veoma loše“ u 26% slučajeva. U 39% slučajeva birački odbori su imali poteškoća kod kompletiranja rezultata protokola, a u 22% slučajeva rezultati se nisu složili. Osim toga, poster sa rezultatima nije bio izložen u 34% biračkih mjesta, a u 44% slučajeva posmatrači nisu imali na raspolaganju obrasce sa preliminarnim rezultatima. Tokom zatvaranja u 14% biračkih mjesta zabilježeni su pokušaji usmjeravanja ili ometanja procesa prebrojavanja. Po mišljenju članova biračkih odbora, mnogi od ovih problema su rezultat slabe obuke prije samih izbora.

Ono što je mnogo ozbiljnije, kratkoročni posmatrači su primijetili dva izdvojena pokušaja svjesnog falsifikovanja. Jedan od slučajeva se desio u Livnu gdje je primjećeno dopunjavanje glasačka kutija, a drugi se desio u Zvorniku gdje su kratkoročni posmatrači na jednom biračkom mjestu primijetili da su politički posmatrači označavali biračke listiće tokom prebrojavanja.

Na osnovu inicijalnih opservacija, tabeliranje na nivou općinskih izbornih komisija je ocijenjeno kao „dobro“ ili „veoma dobro“ u 92% slučajeva. Neslužbeno, nijedna općinska izborna komisija nije ocijenjena kao „veoma loša“. Općinske izborne komisije su općenito bile dobro upoznate sa procedurama tabeliranja, a svi kratkoročni posmatrači su organizaciju ocijenili pozitivno. Uslijed nedostatka jasnih instrukcija od strane CEC-a, jedan broj općinskih izbornih jedinica je odlučio početi tabeliranje tak nakon što primi sve materijale od biračkih odbora.

Neke stranke su narušile period predizborne šutnje. CEC trenutno istražuje navode ovih kršenja.

*Ovaj izvještaj je dostupan na službenim jezicima BiH.
Međutim, jedino verzija na engleskom jeziku predstavlja zvanični dokument.*

INFORMACIJE O MISIJI I ZAHVALNICE

OSCE/ODIHR Izborna posmatračka misija otvorena je u Sarajevu 25. augusta sa 14 stručnjaka i 17 dugoročnih posmatrača koji rade u glavnom i osam regionalnih centara. Na dan izbora, 364 kratkoročna posmatrača radila su u međunarodnoj izbornoj posmatračkoj misiji (IEOM), zajedno sa 46 parlamentaraca iz Parlamentarne skupštine OSCE-a i 19 iz Parlamentarne skupštine Vijeća Evrope (PACE). Izbore je pratilo ukupno 43 posmatrača iz OSCE zemalja. IEOM je pratio glasanje i prebrojavanje u preko 1,600 biračkih mjesta širom zemlje i u 61 općinskoj izbornoj komisiji nakon zatvaranja biračkih mjesta kako bi pratio tabeliranje rezultata.

Gospodin David Heath, član Parlamenta UK-a i Parlamentarne skupštine OSCE-a imenovan je od strane predsjedavajućeg OSCE-a za specijalnog koordinatora kratkoročne posmatračke misije OSCE-a. Lord Russell-Johnston, bivši predsjednik, a trenutno član PACE-a predvodio je delegaciju PACE-a. Ambasador Lubomir Kopaj predsjedavao je OSCE/ODHIR Izbornom posmatračkom misijom.

IEOM se zahvaljuje vlastima BiH na pozivu da uzmu učešće u posmatranju izbora, Centralnoj izbornoj komisiji za osiguravanje akreditiranih dokumenata, Ministarstvu vanjskih poslova i drugim državnim i lokalnim organima vlasti na svesrdnoj pomoći i saradnji. IEOM također želi izraziti svoju zahvalnost OSCE-u Misiji u BiH za podršku tokom trajanja misije, kao i ambasadama OSCE zemalja u Sarajevu.

Za dodatne informacije, molimo kontaktirajte:

- G-đa Urdur Gunnarsdottir, OSCE/ODIHR, glasnogovornik (+48-603-683 122) ili gosp. Vadim Zhdanovich, OSCE/ODIHR, stariji savjetnik za izbore u Vašravi (+48-603-942 914);
- Gosp. Bas Klein, Parlamentarna skupština Vijeća Evrope u Strazburu (+33-662-265 489);
- Gosp. Andreas Baker, Parlamentarna skupština OSCE-a u Kopenhagenu (+45-601-08030);
- Ambasador Lubomir Kopaj, Šef OSCE/ODIHR EOM u Sarajevu (+387-33-752 888).